

# Oslobođenje Slunja

(2 - 19. novembar 1942)

O d Klasnića do položaja, koje je 1. brigada trebalo da zaposjedne da bi se uveče 2. novembra - kako je planirano u Vrhovnom štabu - uključila u bihaćku operaciju, ima 160 kilometara zaobilaznog puta, više po šumama i kamenjaru, nego po drumu. Očekivano je da 1. brigada, s 2. ličkom, u noći 2. i 3. novembra zauzme Ličko Petrovo Selo, Željavu i Baljevac, pa onda da produži, goneći neprijatelja preko Rakovice, za Slunj. To je bilo teško ostvariti zbog nepotrebnog zadržavanja brigade na Baniji.

Glavni štab je 1. brigadu na put dug oko 160 kilometara uputio tek 28. oktobra. Štab 1. operativne zone Hrvatske, kojemu je u prvoj fazi bihaćke operacije povjerena komanda nad snagama na lijevoj obali Une, tek je na dan početka bihaćke operacije 2. novembra, kad je brigada bila oko 100 kilometara udaljena od polaznih položaja, izdao naređenje za njeno uključenje u operaciju. Primivši to naređenje, brigada je usiljenim maršem krenula šumskim stazama zapadno od Slunja pravcem Zbjeg - Bjeljevine - Plitvice - Prijeboj. Tek 4. novembra svi bataljoni stižu preko Jezerca u Prijeboj nekoliko kilometara zapadno od Ličkog Petrovog Sela. Obaviješteni o uspjesima operativne grupe brigada u dolini Une borci su krenuli u oslobođenje Ličkog Petrovog Sela. Odatle, bez odmora, pokret je nastavljen pravcem Vaganac - Drežnik-Grad - Rakovica. Dijelove 2. ličke brigade čelo kolone 1. brigade je dostiglo tek u Vagancu, gdje je brigadu sačekao komandant 1. operativne zone Srećko Manola. U Vagancu je brigadi naređeno da bez zadržavanja »krene u potjeru za neprijateljem«<sup>318</sup>, pravcem Vaganac - Drežnik-Grad - Rakovica. U zauzetim selima - kako to obavještava viši štab komesar brigade Uroš Krunić - »nije bilo ništa osim mnogobrojno blago koje je stanovništvo napuštenih sela ostavilo u paničnom bijegu sa neprijateljem za Slunj«<sup>319</sup>. Borbeni kontakt s neprijateljem nije uspostavljen do jutra 5. novembra, kad su tri satnije ustaša i domobrana izvršile protivnapad na Rakovicu. Bataljonske patrole su neprijatelja otkrile tek kad je - i to Krunić izvještava - »žestoko pripucao«. Tada su »patrole pobjegle prema svojim jedinicama, što je izazvalo komešanje u cijeloj brigadi«. Tek u sumrak su se jedinice 1. brigade u potpunosti sredile i »učinile jedan nalet pred kojim je neprijatelj pobjegao«, ostavljajući na bojištu 13 mrtvih. Prva brigada je imala 1 poginulog i 3 ranjena.

Dok su bataljoni 1. brigade gonili ustaške satnije prema Slunju, i 2. ličkoj brigadi je naređeno da se pomjeri u istom pravcu. Još za vri-

<sup>318</sup>> Isto, 103B, 40-1/16.

<sup>319</sup>> Isto, film 1, su. 324.

jeme borbi sjeverno od Rakovice, na sastanku komesara Glavnog štaba Vladimira Bakarića, pomoćnika komandanta Glavnog štaba Đoke Jovanića, komandanta 1. operative zone Srećka Manole, predstavnika Vrhovnog štaba Pavia Ilića Veljka i komandanta grupe ličkih odreda Vlade Četkovića u Rakovici je odlučeno da dvije prve brigade NOV Hrvatske, uz eventualno sadejstvo 4. kordunaške i 8. banijske brigade, odmah, iz pokreta, napadnu i zauzmu Slunj. Za to vrijeme 4. i 8. brigada su pod neposrednom komandom komandanta Glavnog štaba Ive Rukavine vodile borbu za Cetingrad, Podcetin, Batnogu i Ponor, zatvarajući istočne izlaze iz Slunja.

Oni koji su 5. novembra u Rakovici odlučivah o tome da se Slunj odmah napadne nisu bili u svemu saglasni. Komesar GŠH Vlado Bakarić je bio protiv napada iz pokreta: nije Slunj isto što i neutvrđena sela iz kojih su ustaše pobjegle 3. i 4. novembra. Objašnjavajući neslaganje s prijedlogom napada na Slunj »iz hoda«, i k tome »s nedovoljno snaga«, Bakarić će 9. novembra Titu pisati da »se neozbiljno pristupilo izvođenju same akcije«.<sup>320</sup> Bakarićeve stavove su prihvatili dva prisutna člana Glavnog štaba, Đoko Jovanić i Vlado Četković Mali Španac, ali je prevagnulo uvjerenje Srećka Manole Ivana i Pavia Ilića Veljka. S Manolom i Ilićem iskreno su se saglasili štabovi 1. i 2. brigade, uvjereni da će njihove snage, pojačane s tenkom, dva topa i dva minobacača u jednonoćnom naletu savladati najveći i najutvrđeniji neprijateljski garnizon u dolini Korane. Planeri borbe za Slunj su držali da ustaški garnizon nema ni 1000 ustaša, domobrana, oružnika i naoružanih civila. A bilo je više od 1500 ustaša i domobrana (10. ustaška satnija sa oko 600 vojnika, Slunjski sat 3. pješadijske pukovnije - oko 130 vojnika, vod slunjskih oružnika, što »djelatnih«, što »pomoćnih naoružanih samo puškama« - oko 200 ljudi, tridesetak ustaša od dvjestopedesetorice tučenih u Ličkom Petrovom Selu, oko 100 »majara« iz Vaganca, 150 iz Drežnik-Grada i 150 iz Rakovice, tri voda 33. ustaške bojne i roj 31. ustaške bojne - oko 200 ustaša). Svaki odrasli muškarac u Slunju je bio naoružan i odlučan da dađe prilog ogorčenom, dobro organiziranom otporu. S ustašama je - to javlja zapovjednik 10. bojne ustaški satnik Slavko Bednjanec - »izbjeglo bez ičega na područje općine Slunj i Cetingrad kotara slunjskog oko 6-8 tisuća duša«.<sup>321)</sup>

U Slunju su ustaše očekivale napad »10-15 tisuća dobro naoružanih partizana sa izobiljem streljiva«, vjerovali su da partizanske brigade nastupaju sa »haubicama, lakim topovima, teškim i lakim bacačima, te sa mnogo teških i lakih strojica« i »sa tri tenka«, ali se ni pred tako velikim snagama nisu mislili povući, samo ako dobiju »u roku od dva dana« pomoć iz Karlovca<sup>322)</sup> i ako se organizira da im »dolazi Krilaš svakodnevno« spuštajući na kotama 292 ili 301 »samo naboje 7,9 mm i jedan dio streljiva za pušku Manliher 8 mm«.<sup>323)</sup>

Ustaše u Slunju su se užurbano, sputavajući paniku, utvrđivale i pri tome u svim svojim kalkulacijama uvećavale snage napada po pet i

<sup>320)</sup> Isto, 31, 38-1.

<sup>321)</sup> Zb. NOR, V/9, 400.

<sup>322)</sup> Isto, 401.

<sup>323)</sup> Isto.

više puta, a štab snaga u napadu je neprijatelja u Slunju umanjivao u uvjerenju da je neprijatelj »u paničnom bijegu i dezorganizovan«. Toga uspaničenog neprijatelja, odlučeno je ujutro 5. novembra u Rakovici, valjalo je bez odlaganja »slijediti, goniti ga i likvidirati njegova uporišta«. U toj zapovijesti 1. brigadi je naređeno da treba »nastaviti svoj nastupni marš i pripremiti napade na Melnice i Slunj«, <sup>324)</sup> gdje je - tako će izjaviti neki satnik iz 31. ustaške bojne - »oko 20.000 duša, izgubivši sve, gladno, golo i boso, i bez krova nad glavom, čekalo svoj sudnji dan«. Taj satnik, vidljivo ogorčen, također je izjavio pretpostavljenim u Karlovcu kako onom narodu, izbjeglom pred partizanima u Slunj, »njegova ustaška vlast nije mogla pružiti zaštitu i pomoć«, a »dotle su mu partizani svojom promidžbom obećavali sve i zvali ga natrag kućama, što im je djelimično i uspjelo«. <sup>325)</sup>

U planu štaba 1. operativne zone za napad na Slunj bilo je mnogo nerealnog i mnogo previda, baš kao što ih je bilo dosta od početka planiranja borbi u Hrvatskoj u okviru bihačke operacije. Tako je bilo i sa pomjeranjem 1. hrvatske brigade prema Ličkom Petrovom Selu i Bihaću, kad je ta brigada bila od tog rejona udaljenja od nekih drugih brigada. Bilo je logičnije da se - kao što to Vrhovni komandant planira - 1. brigada u bihačku operaciju uključi tamo gdje se i nalazila u istočnoj Baniji. A kad je već povučena na jug, nitko se nije potrudio da skratiti njeno nepotrebno manevriranje po sjevernoj Lici: bilo je mogućnosti da se 1. brigada zaustavi negdje u rajonu Močila i da odatle, udarajući bočno u neprijatelja koji je odstupao pred 2. ličkom brigadom, izvrši napad na Rakovicu ili na satnije koje bježe od Rakovice prema Slunju. No, mlađi partizanski štabovi, čak i onda kad su u svom sastavu imali iskusne Špance ili školovane oficire, tek su se učili voditi operacije većih razmjera.

U operativnom štabu, koji je trebao da objedinjava sadejstva 1, 2. i 4. brigade, osim Srećka Manole, bili su i Vlado Četković, Đoko Jovanić i Mile Uzelac. Komandant je Manola. Njemu će, u pismu Vrhovnom štabu, komesar Glavnog štaba Hrvatske dr Vladimir Bakarić zamjeriti što nije organizirao veze među jedinicama, niti je dogovorio sadejstvo snaga, tako da se »akcijom nije moglo rukovoditi iz Operativnog štaba«. <sup>326)</sup>

Kasnije će u analizama biti kazano kako »ozbiljnih vojnih i političkih priprema gotovo nije ni bilo« i da se tek »usput, na maršu i kratkim zastancima, nastojalo kod umornih boraca podstaći borbeni elan i takmičarski duh između boraca i jedinica, s obzirom da je bilo u toku takmičenje u čast 25-godišnjice oktobarske revolucije«. <sup>327)</sup>

Ali, i bez velikih priprema, kod boraca i rukovodilaca 1. brigade bila je jasno uočljiva želja - koja je, očito, ponijela i komandanta zone u njegovom opredjeljenju da se Slunj napadne i bez temeljitih priprema i bez svježih snaga - »za akcijom u kojoj bi se I Brigada rehabilitovala«. <sup>328)</sup>

<sup>324)</sup> Isto, 64.

<sup>325)</sup> AVII, 15, 18/1-9.

<sup>326)</sup> Isto, 3A, 38-1.

<sup>327)</sup> Isto, 103B, 40-3/16.

<sup>328)</sup> Isto, f. 1, sn. 324.

U komesarskom izvještaju »za vrijeme od 28. X do 16.XI 1942« bit će kazano da su u 1. brigadi »partizani bili upoznati sa činjenicom da će najbolju čestitku uputiti sovjetskom narodu i Crvenoj armiji ona jedinica koja ovih dana postigne najviše uspjeha, zatim koja najviše postigne u svom vlastitom uzdizanju kako vojnom tako i političkom«. I prije borbe i za vrijeme borbe za Slunj takmičenje je bilo provođeno i među borcima pojedinačno, kao i među bataljonima i brigadama.<sup>329</sup>

Prema planu napada, Prva je trebala udariti na Slunj preko Melnice, Druga je bila raspoređena iza nje, s tim što će »kod Cuić Sela napustiti cestu Rakovica - Slunj, te sa jednim bataljonom pročistiti selo Lađevac, a sa tri bataljona nastupiti kroz selo Lumbardenik desnom obalom Slušnice i sa dva bataljona pripremiti napad na Slunj u zajednici sa I brigadom«. U napad je trebala biti uključena i 4. kordunaška brigada, koja je nastupala Slunju s istoka.

Naređeno je da napad na svim pravcima nastupanja počne u 22 sata 6. novembra, uz osiguranja prema Furjanu, Ponorima i Blagaju. U planu štaba brigade<sup>330</sup> 2. bataljon »Pekiša Vuksan« je imao zadatak da napadne i zaposjedne Malu Melnicu (k.471), pa onda »da se spusti sa svojim desnim krilom na cestu Slunj - Rakovica u selu Slušnica, gdje će se povezati sa snagama II brigade, a sa lijevim krilom uhvatiće vezu na Velikoj Melnici kota 518 sa I-im bataljonom«, da bi potom upao u Slunj s jugozapada. Prvi bataljon »Marko Orešković« je nastupao lijevo od »Pekiše Vuksana«, preko Velikih Melnica, desno od 4. bataljona, koji je imao zadatak da zaposjedne Pliješ (k.389), s kojeg se onda spušta na cestu Primišlje - Slunj. Treći, kordunaški bataljon, koji je poznavao svaku stazu i svaki brežuljak onoga kraja, bio je na krajnjem lijevom krilu brigadnog rasporeda, Slunju na sjeverozapadu, gdje s jednom četom zaposjeda položaje između ceste od Primišlja i Korane, a s glavninom snaga, čvrsto vezan s 4. bataljonom, »energično napada kotu 292, istu likvidira ili je jače blokira i produžuje napad prema uglu gimnazije i Korani«. Dvije čete »3. bataljona su potom trebale preći na desnu obalu Korane, istočno od Zečeve Varoši, »da pročiste selo Taborište«, sjeverno od Slunja, i da zatvore prilaze od Blagaja i Blagajskog Pavlovca.

U »važnoj napomeni« komandant i komesar 1. brigade su upozoravali da je »akcija na Slunj predviđena kao proslava naših brigada 7. novembra«. Pozivali su »sav komandni kadar i drugove partizane da dadu sve od sebe, da budu energični i odvažni, da budu inicijativni, da učine sve da proslavimo naš 7. novembar u mjestu Slunju«. Poneseni vijestima o pobjedama u dolini Une, štabovi 1. i 2. brigade kao i operativni štab Grupe, u svojim planovima ne uzimaju u obzir ni to da je pred njima ogorčeni neprijatelj, ustaše okorjele u zločinu, ni teškoće u prikupljanju sopstvenih snaga, ni nevrjeme, koje je bilo tako strašno da je jedan borac umro na položaju. Tada, kao ni tri tjedna ranije, kad je planiran napad na Glinu, vremenske prilike nisu uzimane kao element važnosti u procjeni situacije. Nevrijeme je poremetilo pokrete jedinica, ali i pokrete onih koji su planirali napad; operativni štab grupe brigada, s komandantom 1. operativne zone na čelu, nije ni do 22 sata

<sup>329</sup>> Zb. NOR, IX/2,295.

<sup>330</sup>> Isto, V/9, 64.

6. novembra izišao na svoje komandno mjesto u Katićima, kota 339, nad cestom Rakovica - Slunj, južno od Male Melnice. Ni vodiči, probrani po okolnim partizanskim selima, u dogovoru s narodnooslobodilačkim vlastima, nisu stigli u određene jedinice u dogovoreno vrijeme. Žurba se zarana počela svetiti.

Prvu je brigadu nosila želja da se dokaže. Na četnim sastancima borci su naprosto tražili da se što prije uđe u borbu, i zbog neuspjeha u Glini, i zbog toga što su pobjedom u Slunju željeli pozdraviti Crvenu armiju. Ali, uz svu snagu »želje za akcijom u kojoj bi se brigada rehabilitirala«,<sup>331</sup> uz svu »spremnost da se žrtvuje do kraja u narodnooslobodilačkoj borbi u zajednici sa Crvenom armijom«,<sup>332</sup> noge su borcima bile već na putu do polaznih položaja sputane; štab brigade će obavijestiti pretpostavljene da je »rđavo vrijeme, kišovito sa jakim vjetrom« dovelo »do lutanja jedinica i zakašnjenja za početak akcije«. <sup>333</sup> Nisu se snalazili ni vodiči; s borcima su »satima tapkali u mjestu na kiši i hladnoći«. Stoga će na sastancima jedinica i štabova biti s mnogo gorčine utvrđeno da nije bilo ni realnog plana, ni dobre organizacije, ni ikakvih priprema, tako da 2. lička brigada uopće nije uspjela da se uključi u borbu za Slunj.

Štab 1. brigade u naređenju za napad upozorava »komandno osoblje« da se ne ponovi ono što se događalo u Glini, traži od stajješkog kadra da »drži čvrsto u ruci i pod direktnom komandom svoje jedinice«, da čete i bataljoni budu između sebe najtješnje povezani«, a posebno da se »najtješnja veza održava između I-ve i II-ge brigade«. ' No, intendantima bataljona nije skrenuta pažnja na organizaciju snabdijevanja, pa će se dogoditi da mnoge jedinice sve vrijeme borbe ostanu bez hrane.

Veza među bataljonima 1. brigade je uglavnom održavana sve vrijeme, ali su se jedinice u različito vrijeme uključile u borbu, pri čemu su neki bataljoni kasnili čak i 8 sati. Prvi je u doticaj s neprijateljom došao 2. bataljon »Pekiša Vuksan«, koji je početkom oktobra po sastavu bio toliko izmijenjen da »od starih partizana nema više od 50.«<sup>334</sup> S iskusnim komandirima Dujom Čubrilom, Đurikom Potkonjakom i Batom Vlajkovićem, energični Ilija Palija, kadar da u osobnoj hrabrosti nađe mjeru razboritog komandanta, uveo je bataljon u borbu u 5 sati 7. novembra. To je na desnom krilu rasporeda 1. brigade, uz cestu od Rakovice. U silovitom naletu »Pekiša Vuksan« zaposjeda Malu Melnicu. Komandant bataljona, za kojeg će Krunić poslije borbe u Slunju napisati da je »primjer izdržljivosti i hrabrosti«, obrazovan u vojnoj podoficirskoj školi i u pripravnoj školi kraljevske žandarmerije, vješt u raznim zanatima, svoju 3. četu je poslao prema izvoru Slušnice, da bi se spojila s lijevim krilom 2. brigade, ali 2. brigada nije došla. Veza s »Markom Oreškovićem«, koji je nastupao između »Pekiše Vuksana« i banijskog bataljona, brzo je uspostavljena. Na cesti Slunj - Primišlje istovremeno su se spojila krila 3. i 4. bataljona.

<sup>331</sup>> AVII, f.~I, sn. 324.

<sup>332</sup>> Isto.

<sup>333</sup>> Zb. NOR, V/9,84.

<sup>334</sup>> Isto, 66.

<sup>335</sup>> AVII, f. 1, sn. 324.

Zametnute između 5 i 6 sati 7. novembra, borbe su na svim pravcima nastupanja 1. brigade vođene čitavog dana. U odnosu na objedinjene napore, kolektivne i pojedinačne pothvate, rezultati nisu bili naročiti. Borci 3. bataljona, izvanredno dobro vođeni od smirenog Milisava Dakića, »u akcijama oko Slunja pokazali su primjerno koliko su izdržljivi i koliko su borbeni»; ujutro 7. novembra, nastupajući na lijevom krilu brigade, bili su primorani da u dva navrata prelaze Koranu, koja je bila i nabujala i mrzla. To su podaci iz Krunićevog izvještaja o kadrovima i borbama 1. brigade; tu je, uz ostalo, za 3. kordunaški bataljon kazano da je »najuporniji, najizdržljiviji i najdiscipliniraniji«. <sup>336)</sup> Krunić je posebno hvalio uspješni rad novog partijskog rukovodioca 3. bataljona Pavia Samardžiju koji »doprinosi najviše i najbolje za napredak cijelog kolektiva«, kao snažna ličnost »jake volje i dobrog odnosa prema komandantu«.

U prvim borbama neprijatelj je izbačen iz rovova i bunkera spoljne obrane. Većinom su bunker i osvajani u ponavljanim jurišima i bombaškim akcijama. Do večeri neprijatelj je na svim prilazima gradu savladan i stjeran u utvrđene zgrade. Najdublje se u neprijateljski raspored usjekla 3. četa 1. bataljona. Komandir te čete je bio bivši žandarm Branko Rađenović Gešić, žestok karakter, koji se dopadao odlučnima. Komesar je bio obučen Petar Cvjetićanin Perica, blage naravi, širokogrud, uvijek prislan, neuk da komandira, mudar da svjetuje. Njihova četa će biti pohvaljena naredbom štaba brigade. Pohvaljenih pojedinaca je bilo više; najprije Bogdan Bolta, 2. četa, 1. bataljon. Vršilac dužnosti komesara u toj četi, Dragan Gubor, u izvještaju o uklinjavanju te čete u ustaške položaje (tri sata su vođene borbe za čuku na »ničijoj zemlji«, to jest za dvadesetak metara uskog pojasa) piše kako su se zamjenik komesara bataljona Boško Šnajder (taj je redovno u borbama bio u jurišnom stroju) i mitraljezac Bogdan Bolta »takmičili koji će ustašama vratiti više aktiviranih bombi«. Kad je već pred njima bilo 14 poginulih ustaša, jedna bomba je pala metar dalje od Bolte: bio je teško ranjen. »Desni obraz mu rasječen do kosti, otkinulo mu komadić desnog uha...« <sup>337)</sup>

» Bit će pohvaljen i jedan od kurira, ali ne za prodor u Slunj, već za iskazanu umješnost u potrazi za operativnim štabom. Riječ je o jednom od pet Ljuština u »Pekiši Vuksanu«, o Petru Stevanovom (do 10. oktobra u 2. bataljonu je bio i učitelj Petar Ljuština, delegat voda u 3. četi), koji je od komandanta Opsenice dobio brzononog, lijepog pastuva sa sedlom i automat s dosta municije. Opseničin pratilac je bio iskusan kurir, i kod Perice Kleuta, i u štabu »Pekiše Vuksana«. Kad dvojica kurira štaba brigade nisu 7. novembra uspjela ući u trag operativnom štabu, onda je to učinio Pera Ljuština. Uveče 7. novembra Manoli je predao Opseničin izvještaj o tome kako su bataljoni »u obliku klina« čistili rovove, o 4. bataljonu koji »vrši pritisak na neprijatelja pred gimnazijom, što 'Marku Oreškoviću' daje priliku da ide dalje u obliku klina«, o ustaškim protunapadima, što uslovljava pregrupiranje dijelova brigade, o cementiranim bunkerima ispred »Pekiše Vuksana«, zbog čega

<sup>336)</sup> Isto.

<sup>337)</sup> Dragan Grubor, Zb. Sinovi zemlje, 64.

1. bataljon »uglavnom trpi sve«.<sup>338)</sup> Komandant 1. bataljona Mile Marčetić, još nepreboljelih rana zbog kritike u vezi s držanjem njega i njegovog štaba u Glini, osobno je vodio napad svoga bataljona. U jednom sudaru s ustašama teško je ranjen.

U svim četama, na svim sektorima, 7. novembra je - kako to piše Centralnom komitetu KPH 15. novembra Milan Uzelac Brico, koji će sutradan dužnost zamjenika komesara predati Marku Čankoviću - »bilo divnih primjera za vrijeme borbe«. Za vrijeme borbe zatekao se među Kordunašima, koji su, brzim manevrom preko Korane, uspjeli spriječiti prodor neprijatelja od Cetingrada i Blagaja; »Iako je kiša lila i velika hladnoća bila, Kordunaši su gazili Koranu dva puta preko i nazad«.

Sve jedinice, povremeno izvan borbe, saslušale su predavanja o Leninu i Oktobru, iako su takva predavanja održavana i nekoliko dana ranije.

Sva su ta predavanja, održavana s pogledom na neprijateljske položaje, »praćena sa interesom i pažnjom«, u čemu se »očitovala neizmjerljiva ljubav i simpatija prema našoj slavenskoj braći i spremnost da se žrtvuje do kraja...«<sup>339)</sup>

Zbog kiše i kratkog dana zarana je pala noć. Bataljoni su do tada »opasali samo mjesto i stjerali neprijatelja u kuće«. Sve to vrijeme 2. brigada nije davala nikakvog glasa od sebe, a nije bilo vijesti ni od operativnog štaba, kojemu je javljeno da se priprema »ponovni napad noću između 7. i 8. ovog mjeseca«. Ponovo se računalo na dolazak 2. brigade, jer se nije znalo da je kod 2. brigade »dezorganizacija napada bila potpuna« i da se brigada - pod pritiskom neprijatelja iz Lađevaca - povukla prema Rakovici.<sup>340)</sup>

Izašavši »u neposrednu blizinu borbene linije«, gdje je bio u prilici »da daje najveću moguću pomoć štabovima bataljona«, štab 1. brigade je zadržao svoje snage na položajima oko Slunja do 7 sati 8. novembra. Tek tad je bataljonima naređeno da se povuku na polazne položaje, a potom u Zbjeg.

U borbama vođenim 7. novembra poginula su 4 borca. Za jednog od njih je u izvještaju kazano da je »pao smrću heroja«. Poslije Rastovića, to je bio drugi borac 1. brigade predlagan za narodnog heroja. Riječ je o Jakovu (u izvještaju piše Jakob) Peterliću, kraljevskom i domobranskom žandarmu, koji je odavno bio simpatizer radničkog pokreta, ali je u Partiju primljen tek u Klasniću, poslije borbe za Glinu, gdje se istakao kao komandir 1. voda 2. čete »Pekiše Vuksana«. Peterlić (u izvještajima piše i Petrlić), kao oružnik u Brušanima, uspostavio je vezu s ustaničkim Divoselom i mnogo je pomogao »Pekiši Vuksanu« da u proljeće 1942. zauzme Brušane. Osim Peterlića, poginuli su Milan Lončar, Milan Ratković i Mićo Vučinić. Branko Mamula za Vučinića piše da je bio »zanatlija - pekar, nešto stariji od nas, ličio je na vrlo mirna, skromna i, rekao bih, čak bojažljiva čovjeka. Ali u nekoliko bojeva prije Slunja već se bio pokazao kao vrlo hrabar, a prilikom napada na Slunj sve nas je oduševio pri prelazu Korane i prilikom teškog ranjavanja. Svi

<sup>338)</sup> ZbTNOR, V/9, 84.

<sup>339)</sup> Isto, IX/2, 295.

<sup>340)</sup> Đ. Orlović, n. d. 89.

smo mislili, videći kako je pogođen, da je gotov. Vrat mu je bio skoro sasvim presječen. Kao da je mrtav, odvezen je u Zbjeg, da bi s ostalim palim borcima bio sahranjen. U prihvatnoj bolnici u Zbjegu konstatirali su da je živ. Kada su mi to javili, naprosto nisam vjerovao. Otišao sam u Zbjeg da ga identificiram. Zatekao sam ga živog, iako je bio potpuno iznakažen. Agonija je trajala još dva dana. Da čovjek ne povjeruje: biti tako teško ranjen, a živjeti još dva dana... «<sup>341)</sup>

Ustaše su imale znatno više gubitaka. Samo iz 10. ustaške bojne bilo je 11 mrtvih i 40 ranjenih. To spominju ustaški dokumenti, u kojima nema podataka da je grupa boraca s komesarom 1. čete »Pekiše Vuksana« Stevom Potkonjakom Mačkom zarobila trojicu ustaških kurira, koji su nosili poštu iz Lađevca u Slunj.

Glavni štab Hrvatske je za sedmonovembarsku borbu pohvalio 1. brigadu kao cjelinu, a prihvatio je sve pohvalne ocjene štaba brigade o pojedincima i prijedlog da vodnik Jakov Peterlić bude proglašen narodnim herojem. Pojedinačno su pohvaljeni: zamjenik komandira 3. čete 1. bataljona Petar Dubajić Pejo, kojemu će junaštvo iskazano u osvajanju ustaških bunkera biti legitimacija za prijem u Partiju, pri čemu će biti kazano da se Pejo i ranije isticao i kao hrabar borac i kao sposoban rukovodilac; osim njega iz 1. bataljona su pohvaljeni Milan Đilas, Bogdan Bolta i Mirko Drča; iz 3. bataljona je pohvaljen desetar Miloš Đurić, a iz 4. bataljona komandir 2. voda 2. čete Branko Bjelajac.

Dok je Prva brigada, povukavši se u sela gdje se prvi put kao cjelina prikupila prije četiri mjeseca, živjela intenzivnim vojno-političkim životom, sve vrijeme s potenciranom željom da »Slunj mora pasti«, viši štabovi su s mnogo kritike analizirali svoje djelovanje i djelovanje potčinjenih jedinica. Srećko Manola je posebno oštro kritikovan. Zbog tih kritika organiziranje ponovnog napada na Slunj i Lađevac Glavni štab je povjerio svojim članovima Vladi Četkoviću Malom Špancu i Đoki Jovanoviću.

Prije napada na Slunj odlučeno je da se uništi ustaški garnizon u Lađevcu. Zadatak je povjeren 1. brigadi, koja je ovom prilikom ojačana bataljonom »Mićo Radaković« iz 2. ličke brigade. Ovog puta se nije moglo reći, kao što je kazano za sedmonovembarsku borbu, kako je jedinica bio »nepoznat raspored neprijateljskih predstraža, zbog čega su jedinice pretrpile veće gubitke«, niti se »najviše imalo u vidu panika neprijatelja, dok samo uporište Slunj, njegova utvrda, zatim ustaški koljači« nije uzimano u obzir.<sup>342)</sup>

Plan je ovoga puta rađen s mnogo opreza. Više nije kao glavni razlog mogućeg uspjeha uzimana u obzir panika kod neprijatelja, već je računato s upornom obranom, budući da je Slunj sa svih strana bio opkoljen. Odlučeno je da se borba za Slunj provede u dvije faze: da ojačana 1. brigada 11. novembra zauzme Lađevac, a s 2. brigadom dva dana potom i Slunj, pri čemu je očekivano sadejstvo kordunaških

<sup>341)</sup> Ranjeni su: Stanko Pajić, Miloš Martinović, Nikola Bukva, Dane Opačić, Milan Paiić, Nikola Stojaković, Mile Marčetić, Petar Cvjetičanin Perica, Bogdan Bolta, Dušan Pilja, Gojko Drča, Vlade Bauk, Vlade Vein, Lako Đilas, Jovica Zorić, Đuro Obradović, Petar Čiča, Rade Varićak, Milan Radaković, Ilija Vasić, Dušan Tintor, Mile Terzić, Rade Radaković, Rade Drašković, Đuro Savie, Simo Rapajić, Nikola Bajić i Nikola Čortan. Zb. NOR, V/30,512.



brigada (zatvaranje sjevernih i sjeveroistočnih izlaza iz Slunja, gdje je trebalo tući neprijatelja u bijegu).

Uoči napada na Lađevac, u noći 10. i 11. novembra, ustaška posada je pojačana ustašama koje su pred 2. ličkom brigadom pobjegle iz Furjana.

Napad je izveden po planu s početkom u 6 sati. No, nije se računalo da će otpor u mjestu biti brzo skršen i da će veći dio garnizona brzo početi da se povlači u smjeru sjeveroistoka, tako da »Mičo Radaković« nije pravovremeno zatvorio taj pravac. Ustaše iz Slunja nisu ovog puta, kao u julu, intervenirale, jer su povjerovala (uzbunjene fingiranim napadom 4. banijskog bataljona) da je i Slunj napadnut. Kordunaški bataljon je prodorom između Lađevca i Slunja zaposleo položaje između kote 402 na zapadu i lijeve obale Korane na istoku, povezan lijevom krlom s »Pekišom Vuksanom«, koji je zatvarao izlaze iz Slunja na jug, prema Melnicama. U selo je, kao i 4. jula, prodirao »Marko Orešković«, ovoga puta s »Mičom Radakovićem« na svom desnom krlu. Najžešća borba je vođena za rovove na koti 402. Tu je 3. bataljon - izvještava štab brigade - »uspio brzim naletom da neprijatelja pokrene iz rovova i da ga natjera u paničan bijeg prema Slunju«. Na tim položajima, i na položajima »Pekiše Vuksana«, tokom dana bilo je još nekoliko okršaja sa dvije - tri satnije koje su, bez ozbiljnih namjera da se probiju, pokušale pomoći svojim u Lađevcu. U tim okršajima su poginuli Nikola Krivokuća, Đuro Krivokuća, Vlado Novaković i Gnjatija Brinja. Ranjenih je bilo 15 od kojih 3 teže.<sup>343)</sup>

Od jedinica, hvaljena je četa za vezu. Posebno je pohvaljen njen komandir Dušan Starčević. Također su se istakli zamjenik komandira 3. čete 3. bataljona DMITAR VUJIĆ i borci te čete Janko Crnković i Milić Škrgić; iz 1. bataljona su pohvaljeni stoga što su bili »spremni u rukovanju sa svojim jedinicama« desetar Dušan Marčetić, komandir voda Petar Zorić i delegat voda Nikola Đurđević.<sup>344></sup>

Dva dana poslije zauzimanja Lađevca, donesen je plan napada na opkoljenog neprijatelja u Slunju. Oprezan, operativni štab je snage napada pojačao 8. kordunaškom brigadom, kojoj je povjeren pravac napada između ceste Mrzlo Polje - Slunj i Korane. Druga brigada je napadala između sedamkilometarskog toka Slušnice, koja u dubokom kanjonu siječe vrlat između Lumbardenika i Melnica, i ceste pokraj Korane. Napad je pojačan sa dvije haubice. Od tri napadne kolone, »srednja kolona« je doajljena 1. brigadi, koja, između lijevog krila 2. ličke i desnog krila 8. kordunaške, napada između kanjona Slušnice i ceste Mrzlo Polje - Slunj. U trinaestonovembarskom naređenju je rečeno da je »osnovni pravac nadiranja srednje kolone« melničko uzvišenje - bezimena kota sjeverno od Melnice - raskrsnica ceste (Rakovica - Slunj, Primišlje - Slunj) - opet jedna bezimena kota, ona na rakovičkoj cesti - južna četvrt Slunja do ceste Primišlje - Slunj. U probodu kroz spo-

<sup>343</sup> Od ranjenih poimenično su u izvještaju štaba brigade pomenuti Rade Brinjak (ili Brinja.) Dušan Macešić, Mile Lončar, Jovo Tomašević, Mihajlo Pavić, Srećko Drpa, Jovan van Copie i Nikola Gačeša.  
<sup>344</sup> Isto.

ljašnju obranu 1. brigada je trebala nastupati s tri bataljona, a kad dođe da obračuna u gradu, još jedan bataljon povući u rezervu.<sup>345</sup>

Znak za napad dat je u 15.40 sati pucnjima iz haubice. Do tada su svi bataljoni bili na polaznim položajima. Vojko Hohštetner, zamjenik komandanta, i Marko Čanković, Slavonac svrstan u komunistički pokret kao zagrebački obučar, od ustanka u Lici, koji 12. novembra preuzima dužnost zamjenika komesara, pisali su poslije borbe da su se »bataljoni privukli neopaženo« neprijateljevom rasporedu i da su, »odmah poslije datog znaka, pod vatrom našeg topa, teškog bacača i teških mitraljeza« i iskusno i odlučno »počeli da se prebacuju do neprijateljskih rovova«.<sup>346</sup> Danić Damjanović, koji se prethodnog dana vratio iz oficirske škole, i Milisav Dakić, komandanti superiornog ugleda i autoriteta, vodili su svoje čete preko ustaških položaja u streljačkom stroju. Prvi je bataljon silovito projurio kroz Podmelnice i »na juriš zauzeo prvi sklop rovova na bezimenoj koti«, gdje je bilo »10 - 12 bunkera natkrivenih u plamenu«. A 3. kordunaški bataljon se očistivši od ustaša Podmelnicu«, klinom probio u pravcu parka i odatle nastavio čišćenje bočnom vatrom po neprijatelju koji se nalazio u rovovima ispred 1. bataljona«.<sup>347</sup>

Uroš Krunić će kasnije obavijestiti Glavni štab da su 1. i 3. bataljon »energično sa najjačim prodorom, svaki u svom pravcu po određenom planu upali u varoš«.<sup>348</sup> Za to vrijeme 2. bataljon »Pekiša Vuksan« uspio je očistiti selo uzduž glavne ceste poslije kraće borbe, a zatim protjerao neprijatelja iz rovova, koji se nalaze ispred njega«. Bit će kazano da su borci »Pekiše Vuksana«, slijedeći komandanta Iliju Paliju i svoje komandire, »kao vukovi uskakali u rovove« i da su, na leđima ustaša, ušli u centar Slunja odakle, bez zastoja, čitav bataljon »nastavlja gonjenje neprijatelja«.<sup>349</sup>

U centar Slunja su tri bataljona 1. brigade ušli oko 18 sati. Krunić piše da je naletom bataljona 1. brigade neprijatelj bio toliko izbezumljen da je bez otpora »u najvećoj brzini napuštao Slunj«. Desetak minuta iza 18 sati nekoliko boraca Kordunaškog bataljona je počelo zvoniti crkvenim zvonima, dajući znak o pobjedi. Neprijatelj je bježao u raznim pravcima. Štab brigade će javiti da je »uglavnom bježao prema Karlovcu, povlačeći sobom i civilno stanovništvo«. U Slunju je »mnogo ustaša počinilo samoubistvo, jer nisu mogli da bježe«.

Slunj je dotad najveće oslobođeno mjesto u Hrvatskoj. Bila je to izuzetno značajna pobjeda! No, zadovoljstvo neće biti potpuno zbog toga što su jedinice, koje su imale zadatak da zatvore sjeverne izlaze iz Slunja, kasno izišle, ili uopće nisu izišle na određene položaje.

U drugoj borbi za Slunj, 14. novembra, 1. udarna brigada Hrvatske je imala dva poginula borca - Mićo Šijan, rođen 1920. u Potkraju kod Srba, »vrlo dobar borac, isticao se u borbama, naročito u jurišu«, i Milić Grujić, Kordunaš iz Brda, »primjeran borac, a naročito dobar bombaš za bacanje bombi, u čemu se pokazao u akciji na Lasanji i u prvoj

<sup>345</sup> Isto, 510.

<sup>346</sup> Isto, v. 9. 168.

<sup>347</sup> Isto.

<sup>348</sup> Isto, 168.

<sup>349</sup> Isto.

akciji na Slunju, gdje je bio prvi prilikom juriša na rovove«. Sahranjeni su u Zbjegu. Iz 3. bataljona su ranjeni Dragan Bajić i Miloš Breberina, a iz 1. bataljona Milan Bursać, Vaso Ciganović, Đuro Cvijanović, Dušan Ivković, Dušan Radenović, Đoko Rašuo i Slavko Vein.<sup>350</sup>

Štab brigade je višim štabovima, Operativnom i Glavnom, predložio - što je prihvaćeno - da se od pojedinaca pohvale (»naročito se u borbama istakli«) borac 2. čete 1. bataljona Milan Čubrilo iz Bruvna, desetar 2. čete 1. bataljona Dušan Maričić, delegat voda u 1. četi 1. bataljona Nikola Đurđević, vodnik 2. voda 3. čete i, bataljona Gruzica Filipović i Đuro Cvijanović vodnik 1. čete 3. bataljona. Uz to, naglašeno je da se u borbi za Slunj »kao cjelina istaklo komandno osoblje I i III bataljona, koji su, držeći svoje jedinice energično, vojničkom umješnošću i pravilnom podjelom vatre zbunili neprijatelja i za kratko vrijeme uspjeli neprijatelja protjerati sa utvrđenih mjesta«<sup>351</sup>.

U Slunju je uveče 14. novembra zadržan samo 2. bataljon »Pekiša Vuksan«, sa zadatkom »da postavi straže kod svih važnijih državnih zgrada i trgovina«, a glavnina brigade je nastavila gonjenje neprijatelja. Uroš Krunić je kasnije najvišu ocjenu dao borcima za ponašanje u gradu, jer ni u privatnim stanovima, niti u trgovinama, iako su »partizani većinom slabo obučeni«, a »obuće ima vrlo malen broj«, »niko od njih nije uzimao ništa«: zadovoljili su se prethodnim obavještenjem da će »operativni štab Grupe brigada izvršiti pravilnu podjelu svega plijena«. Inače, Krunić nije zaboravljao podsjetiti da je »teško postići krajnji cilj da se ne vrši pljačka baš zbog toga što je većina partizana (1. brigade) gola i bosa«.

Uveče 14. novembra u Slunj je, odmah iza Prve brigade, ušao i operativni štab Grupe. Bogdan Gaćeša, referent saniteta 3. bataljona 1. brigade, ostavio nam je anegdotu o prvoj večeri u slobodnom Slunju. To je anegdota o njegovom bratu Milošu (njih trojica su bili u 3. bataljonu, a osam ih je u partizanima; najstariji je poginuo u aprilskom ratu). Miloš je bio kuvar 3. bataljona, s Milkom Krivokućem i Marom Kličković, suprugom prvog obavještajca 3. bataljona Mile Kličkovića U odnosu na prosjek brigade »postariji čovjek«, mada je tek prevalio tridesetu, kuvar Miloš je slavio pobjedu. Znalo se da mu žensko nikad nije bilo mrsko i da mu rakija nikad nije zasmetala. A u sred Slunja otvorena krčma, i stražar pred krčmom. Miloš se zagrnio bundom, koju je ponio iz oružničke stanice u Jezeranima, pripasao sablju, sav pun važnosti. Pred njega krčmar izlazi s mnogo nesigurnosti, uvjeren - valjda zbog bunde i sablje - da je kuvar Miloš partizanski komandant. »Gospon drug komandant, evo vaših časnika u sobi, pridružite im se!« Miloš proviri, a kad tamo vidi nekoliko rukovodilaca iz viših štabova, brzo se vrati za šank: »Daj de ti ovdje da ja pijem, uđem li tamo, razbježat će se od rešpekta... «

350) od ranjenika odmah poslije borbe ili na putu do bolnice u Slunju umrlo je 10 boraca, tako da je 1. brigada u borbama vođenim između Dvora na Uni i Kostajnice imala 24 mrtva: Nikica Mandić, Nikola Pjevač, Milan Potkonjak, Đuro Mirković, Nikola Ilić, Gojko Dozet, Dušan Dukić, Đuro Dukić, Mile Gajić, Janko Glumac, Rade Grbić Bojkin, Rade Grbić Milanov, Mile Grbić, DMITAR BASARIĆ, Gojko Bauk, Marko Bje-gović, Ilija Krajnović, Ilija Čović, Nikola Novaković i Milić Trbojević.

351) Zb. NOR, V/9, 171.

352) AVII, f. 1, sn. 324,

Tri bataljona 1. brigade i četa za vezu su raspoređeni u streljačke strojeve zdesna i slijeva karlovačkoj cesti u stopu pratili neprijatelja. Operativni štab Grupe je, prenoseći naređenje Glavnog štaba Hrvatske, 1. brigadi naredio da nastupa od Slunja preko Taborišta u pravcu Blagajskog Petrovca i Veljuna.<sup>353</sup> U izvještaju Glavnom štabu 18. novembra nema podataka o borbama sjeverno od Slunja. Sudeći po tome izvještaju, bataljoni 1. brigade u noći 14. i 15. novembra nisu ni došli u doticaj s neprijateljem, a tek sutradan 15. novembra, »jedna naša četa uhvatila je 6 pušaka i puškomitraljez«.<sup>354</sup>

To što bataljoni 1. brigade uz svu žurbu nisu na putu prema Karlovcu mogli dostići ustaško-domobranske bjegunce, greška je plana napada (nije dovoljno precizno ukazao na značaj zatvaranja izlaza iz Slunja), ali i nesnalažljivosti štaba 4. kordunaške brigade, koji sa svoja četiri bataljona i 1. bataljonom Kordunaškog odreda nije pravovremeno ocijenio da će se neprijatelj, tučen u Slunju, izvlačiti prema Karlovcu, pa nije snage rasporedio na najznačajnijim prolazirrtima. Upravo zbog toga se i dogodilo da se neprijatelj iz Slunja i iz okolnih mjesta, s velikim brojem zločinaca-koljača, izvukao nekažnjen.

<sup>353</sup>> Zv. NOR, V/9, 169.

<sup>354</sup>> Isto.